

УДК 338

Назарко Світлана Олексіївна

*кандидат економічних наук, доцент, учений секретар
Академія Державної пенітенціарної служби*

Nazarko Svitlana

*PhD in Economics, Associate Professor, Learned Secretary
Academy of the State Penitentiary Service*

ORCID: 0000-0002-4841-9201

Баришнікова Віра Вячеславівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки і фінансів
Одеський національний морський університет*

Baryshnikova Vira

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Docent of the Department of Economics and Finance*

Odesa National Maritime University

ORCID: 0000-0002-5068-9884

Марущак Світлана Миколаївна

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної політики та безпеки
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

Marushchak Svitlana

*Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Economic Policy and Security*

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

ORCID: 0000-0002-0760-4427

**SMART-СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ УКРАЇНИ В ПЕРСПЕКТИВІ
ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ**
**SMART-SPECIALIZATION OF UKRAINE IN THE PERSPECTIVE OF
POST-WAR RECOVERY**

Анотація. Підвищення рівня життя та якості населення на певній території є однією з найважливіших завдань регіональних органів влади, і для його реалізації на практиці повинні бути створені всі умови, залучені всі інструменти та використані всі можливості. Це набуває особливої актуальності в умовах війни та після її завершення, коли на відбудову держави будуть спрямуватись всі зусилля. Реалізація цього можливо лише в результаті тісної взаємодії між всіма сферами господарювання регіону та всіма учасниками регіональної економіки, що можливо забезпечити через запровадження нового для міжнародної економіки інструменту регіонального управління – smart-спеціалізації.

У статті коротко розкрито становлення концепції smart-спеціалізації в Європі, визначено її сутність. Проведено хронологічну ретроспективу щодо початку використання концепції у вітчизняній практиці. Проаналізовано напрямки проведення smart-спеціалізації у довоєнний період, окреслено ключові досягнення. Встановлено взаємозв'язок між пандемією корона вірусної інфекції COVID-19, повномасштабної війни з російською федерацією та тенденціями у сфері smart-спеціалізації. Визначено завдання, які будуть покладені на Міністерство регіонального розвитку щодо реалізації концепції в Україні в післявоєнний період. Встановлено сутність процесу підприємницького відкриття та відображено практичні механізми його реалізації. Узагальнено етапи формування регіональної політики smart-спеціалізації: створення координаторської групи, розробка дорожньої карти, пріоритизація проєктів, безпосередня реалізація. Визначено основні

проблеми, які гальмують завершення процесу смарт-спеціалізації регіонів в Україні, а саме: нечіткість управлінських процесів, неефективність лідерів проєктів, низька якість аналітичних даних, відсутність налагодженої мережі комунікацій, незавершеність процесу підприємницького відкриття, як одного із ключових елементів для переходу на новий рівень спеціалізації. Визначено можливості застосування smart-спеціалізації для післявоєнного відновлення України.

Ключові слова: конкурентні переваги, економічні інтереси, інновації, інтелектуальний потенціал, міжнародна конкурентоспроможність, smart-спеціалізація, повоєнне відновлення, цифрова економіка, цифрова трансформація, цифрові інновації, безпека

Summary. Improving the standard of living and the quality of the population in a certain territory is one of the most important tasks of regional authorities, and for its implementation in practice, all conditions must be created, all tools must be involved and all opportunities must be used. This becomes especially relevant in the conditions of the war and after its end, when all efforts will be directed to the reconstruction of the state. The implementation of this is possible only as a result of close interaction between all areas of the region's economy and all participants of the regional economy, which can be ensured through the introduction of a new regional management tool for the international economy - smart-specialization.

The article briefly describes the formation of the concept of smart specialization in Europe, and defines its essence. A chronological retrospective was conducted regarding the beginning of the concept's use in domestic practice. The directions of smart specialization in the pre-war period are analyzed, key achievements are outlined. The relationship between the pandemic of the corona virus infection COVID-19, a full-scale war with the Russian Federation and trends in the field of smart specialization has been established. The tasks that will

be assigned to the Ministry of Regional Development regarding the implementation of the concept in Ukraine in the post-war period have been defined. The essence of the process of entrepreneurial discovery is established and the practical mechanisms of its implementation are reflected. The stages of forming a regional policy of smart specialization are summarized: creation of a coordinating group, development of a road map, prioritization of projects, direct implementation. The main problems that inhibit the completion of the process of smart specialization of regions in Ukraine are identified, namely: the vagueness of management processes, the inefficiency of project leaders, the low quality of analytical data, the lack of an established communication network, the incompleteness of the process of entrepreneurial discovery, as one of the key elements for the transition to a new level of specialization. Possibilities of applying smart-specialization for the post-war recovery of Ukraine have been determined.

***Key words:** competitive advantages, economic interests, innovations, intellectual potential, international competitiveness, smart specialization, post-war recovery, digital economy, digital transformation, digital innovations, security.*

Постановка проблеми. Успішність розвитку будь-якої держави напряму залежить від багатьох складових, з-поміж яких головним чином можна виділити рівень розвитку матеріально-технічної бази, виробничої сфери, обсяги наявного людського капіталу, наявність та обсяги ресурсної бази, якість освітніх послуг, конкурентоздатність наукової діяльності, природо кліматичні умови та ефективність управління, рівень та якість життя населення, обсяги міграції освіченого населення у працездатному віці тощо. Фактором, який напряму впливає на ефективність використання кожної складової соціально-економічного розвитку безумовно є рівень інноваційності рішень, які приймаються на кожному етапі управління. З

урахування того факту, що інновації виступають універсальним індикатором прогресу та основою забезпечення конкурентоздатності в сучасних умовах, соціально-економічний розвиток не може бути успішним без включення до цього процесу інноваційної складової. Саме тому під час порушення питання про необхідність стимулювання соціально-економічного розвитку держави повинні бути залучені всі без винятку технології, інструменти, ресурси та методи забезпечення зростання. При цьому важливо враховувати, що в умовах затяжних криз, з якими стикається Україна протягом всього періоду незалежності, одночасно спрямовувати зусилля на розвиток всіх складових елементів цифрової економіки неможливо та навіть економічно небезпечно. На додаток, навіть розвинуті країни фокусують свою увагу на розвитку лише декількох інноваційних сфер і лише за умови досягнення запланованих результатів, поступово переходять до розвитку інших видів діяльності. Даний підхід володіє багатьма перевагами: концентрація ресурсів, зусиль, зменшення непродуктивних витрат. З урахуванням цього розвинуті країни все частіше використовують такі підходи та управлінські технології, однією з яких є доволі нова, проте досить результативна – smart-спеціалізація. Характерною рисою даної технології є її використання у регіональному розрізі. В Україні застосування smart-спеціалізації активно розпочалось починаючи з 2016 року. Проте, на превеликий жаль, яскравих успіхів від її застосування досягнути так і не вдалось. З іншого боку, в умовах затяжної повномасштабної війни, коли економіка України все більше виснажується та занепадає, вкрай важливим виступає пошук шляхів оперативного її відновлення. Відтак, принципово нової необхідності набувають питання проведення smart-спеціалізації України, коли потрібно максимально швидко та якісно відновлювати зруйноване житло, об'єкти критичної та виробничої інфраструктури, комплементарно формуючи основу для

довгострокового інноваційного розвитку країни у пост воєнний період. Вищенаведене формує собою високу актуальність проведення дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останніми роками, питання розвитку регіонів на засадах смарт-спеціалізації набувають все більшого поширення в науковій літературі. Зокрема, вагомий вклад у вивчення зазначеної тематики був здійснений такими вітчизняними дослідниками, як Слинько М., Динник І., Барановський М., Чикаренко І., Маматова Т., Олешко А., Шацька З., Ровнягін О., Белявцева В., Хрипунова Д., Кудин С., Федик М., Носирев О., Яцюк О., Грошев С., Залуцький І. та ін.. Окрім того, тема смарт-спеціалізації є надзвичайно актуальною у наукових колах європейських країн, які мають практику використання даного інструменту як напрямку регіонального розвитку. Так, серед європейських науковців значний вклад у вивчення стратегій смарт-спеціалізацій та їх імплементації на практиці здійснений MarcoDiCataldo, VassilisMonastiriotis, AndrésRodríguez-Pose, KarenSchlüter, MariaHelenaNazaré, DurocherL., SanduS., KubiakJ., AbaseacaR., BerganderR., D'AngelaF. та ін.. Проте, детальний аналіз наявних літературних доробок, свідчить про недостатність вивчення можливостей використання смарт-спеціалізації в контексті після воєнного відновлення України.

Формулювання цілей статті. На основі вищенаведеного, метою дослідження виступає вивчення можливостей використання смарт-спеціалізації для стимулювання розвитку економіки у післявоєнний період.

Виклад основного матеріалу. Концепція смарт-спеціалізації, повна назва якої звучить як «Стратегія досліджень та інновацій для розумної спеціалізації (RIS3)» є відносно новим напрямком теоретичних та практичних регіональних досліджень і була вперше запропонована групою експертів Директорату з питань технологій та інновацій Європейської комісії у 2008 році через публікацію її основних засад у своєму світі «Знання для зростання: перспективи науки, технологій та інновацій». На практиці ж

перше застосування концепції було здійснено через нову політику розвитку європейських регіонів «Європа-2020», у 2013 році [1]. Розвиток концепції смарт-спеціалізації забезпечувався в тому числі й через створення спеціальної платформи «SmartSpecialization», на якій даний момент зареєстровано 180 регіонів із 19 країн Європейського Союзу (ЄС), а також 42 регіони з семи країн, які не є членами ЄС [2].

В основу теоретичних засад концепції смарт-спеціалізації закладено положення теорій економічного зростання, класичної, еволюційної економіки, торговельної спеціалізації та неокласичної просторової економіки [3]. Щодо самого визначення поняття «смарт-спеціалізація» то на цей час існує досить багато його трактувань, представлених у зарубіжній та вітчизняній літературі. Проте, в рамках нашого дослідження пропонуємо за основні брати офіційне визначення терміну, представлене Організацією економічного співробітництва та розвитку, а саме: «Smart-спеціалізація (S3) – це промислова та інноваційна структура для регіональної економіки, метою якої є відобразити як державна політика, базові умови, політика дослідження та розвитку, а також інвестицій в інновації впливають на економічну та науково-технічну спеціалізацію регіону і, як наслідок, його продуктивність, конкурентоздатність та забезпечення економічного зростання [4]. Це закономірне продовження процесу поглиблення, диверсифікації та спеціалізації загальних стратегій інноваційної та цифрової трансформації, з урахуванням регіональних особливостей та міжрегіональних аспектів. Окрім того, проведення smart-спеціалізації – це дієвий спосіб допомогти розвинутим економікам, а також тим, які розвиваються простимулювати економічне зростання шляхом застосування керованих інвестицій або інвестицій на основі знань у регіонах.

Щодо України, то питання доцільності використання смарт-спеціалізації у регіональній політиці підіймались ще у 2015-2016 роках. З цього моменту дана концепція все більше і більше застосовувалась при

розробці політики регіонального розвитку. Найбільш яскравим її втіленням у довоєнний період була розроблена на основі концепції Стратегія регіонального розвитку областей України до 2027 року.

У межах співпраці України з Європейською комісією у 2018 році було прийнято рішення про проведення смарт-спеціалізації трьох пілотних регіонів: Харківського, Одеського та Запорізького в межах першої частини проекту, а також Закарпатського та Черкаського в межах другої. До кінця 2019 року планувалося провести аналіз даних згідно із підходом до смарт-спеціалізації всіх регіонів України. При цьому для тих регіонів, які обрали власну смарт-спеціалізацію та отримали підтвердження від Європейської комісії, відкривався доступ до фінансової та технічної підтримки з боку ЄС в рамках таких програм як Horizon 2020 та COSME [5].

У 2019-2021 роках за сприяння ЄС в п'яти регіонах України відбувалась реалізація проекту «Розвиток інноваційної інфраструктури та вдосконалення інноваційної політики на основі smart-specialization», а для інших регіонів було розроблено стратегії із деякими елементами смарт-спеціалізації, що було головною умовою одержання фінансування від Державного фонду регіонального розвитку України.

Після цього, у липні 2020 року Українським інститутом політики було підсумовано результати дослідження 6 місяців після прийняття регіональних стратегій розвитку. Метою проведення дослідження було здійснення аналізу стану впровадження концепції смарт-спеціалізації в Україні та розробка наступних кроків для підвищення її успішності. В рамках звіту визначено, що за підсумками 2019 року кількість пілотних регіонів збільшилась до 12, а в стратегіях розвитку областей на 2021-2027 роки було вперше встановлено конкретні галузі діяльності, які у переважній більшості збігалися з аналізом даних експертів по смарт-спеціалізації з Європи. Водночас було підкреслено відсутність розроблених пріоритетів S3 по всіх регіонах України [6].

Зазначена тенденція підтверджується й експертами Асоціації підприємств промислової автоматизації України, які підкреслюють що процес розробки регіональних стратегій на основі концепцій smart-спеціалізації й отримані результати від їх запровадження показують недостатнє розуміння методології впровадження концепції, відсутність у працівників публічного управління всіх рівнів необхідних навичок, низьку залученість представників бізнесу та громадськості, а також недостатню готовність наукової спільноти виконувати методичний супровід процесів smart-спеціалізації [7].

Проблема подальшого розвитку smart-спеціалізації регіонів України ще більше поглибилась в кризовий період з 2020 по 2023 роки, коли кожен регіон зіткнувся спочатку із наслідками карантину через пандемію COVID-19, а потім з повномасштабним військовим вторгненням російської федерації. Особливо гостро зазначені події торкнулись саме тих регіонів, які перші брали участь у пілотних проєктах по smart-спеціалізації: Харківської, Одеської та Запорізької областей. Саме це регіони, разом із Дніпропетровською, Донецькою, Луганською, Херсонською, Київською, Чернігівською та Сумською областями надалі потребуватимуть інвентаризації збереженого бізнесу та побудови нових інноваційних векторів регіонального розвитку. Ключовим учасником в цьому процесі повинно стати Міністерство регіонального розвитку, яке в рамках повоєнного відновлення з використанням smart-спеціалізації повинно буде здійснювати наступні заходи [8]:

1. Побудова регіональної політики з акцентом на зміцнення її стійкості в умовах непередбачуваних обставин з урахуванням посилення заходів безпеки в регіоні.

2. Здійснення заходів із використанням сучасних інструментів регіональної політики за новими стандартами, відкинувши усталені інструменти довоєнного періоду.

3. Забезпечення координації формування регіональних програм розвитку із залученням підтримки міжнародних фондів та організацій, які інвестують у відновлення міст та регіонів.

В той самий час, аналіз Державної програми регіонального розвитку на період до 2020 року показує, що основні акценти під час планування розвитку регіону були сфокусовані на великих виробництвах, які можуть приносити левову частку доходів бюджету. Проте, це не є зовсім правильним, адже очевидно, що масштабні виробничі підприємства є далеко не в кожному місті чи регіоні.

Для того, щоб забезпечити розвиток кожного регіону, не залежно від його виробничого потенціалу необхідно спрямовувати зусилля на реалізацію програм підтримки малого бізнесу, зокрема на процес підприємницького відкриття EDP (Entrepreneurial discover process). При цьому EDP виступає одним з основних методів проведення смарт-спеціалізації будь-якого регіону. Для того, щоб це стало можливим на практиці необхідно проводити політику щодо активного залучення до процесу остаточного визначення напрямків смарт-спеціалізації регіону представників з бізнес-спільнот, науковців, громадських організацій. Лише завдяки об'єднанню зусиль влади, бізнесу та науки реалізація концепції смарт-спеціалізації може стати реальним механізмом трансформації економіки у напрямку до перетворення її на цифрову та активізацію розвитку регіонів [9].

Розглянемо яким чином це відбувається в реальних умовах. В першу чергу здійснюється створення команди ініціаторів та координаторів процесу, які весь час повинні стимулювати населення до втілення підприємницького потенціалу. Наступний – найскладніший етап – визначення потенційних стейкхолдерів. Складність його зумовлюється тим, що в умовах суцільної недовіри до всіх ініціатив, які надходять з боку влади на підтримку бізнесу, творчі та ініціативні люди, у яких відсутній досвід

підприємництва, можуть просто ігнорувати будь-які заклики до організації зустрічей. Розв'язувати цю проблему можливо, якщо координатори процесу проявлятимуть власну ініціативу та проводитимуть індивідуальну роботу з підприємцями. Додаткова складність даного етапу полягає у відсутності єдиної методології визначення активних підприємців, а враховуючи що дана справа є процесом творчим, то його можливо реалізувати лише при умові цілеспрямованості координаційної групи. З іншого боку, попри відсутність єдиної методології, проаналізувавши наявну літературу ми сформували загальні етапи формування регіональної політики смарт-спеціалізації (табл.1).

Таблиця 1

Етапи формування регіональної політики смарт-спеціалізації

Назва етапу	Сутність	Практичні дії
Створення координаційної групи	Затвердження координаційної групи на обласному рівні, проведення аналізу потенціалу регіону та встановлення пріоритетного напрямку його розвитку.	Проведення інтерактивних семінарів, в результаті проведення яких відбувається розподіл завдань між всіма членами команди, у тому числі щодо зустрічей з представниками інших регіонів, Європейської Комісії, незалежними експертами, які працюють в межах смарт-спеціалізації.
Розробка дорожньої карти	Узгодження спільного бачення розвитку регіону з урахуванням характерних особливостей його функціонування та його ринкової динаміки.	Підготовка командою координаторів презентації стратегії, з подальшим її опрацюванням експертам регіонального розвитку.
Проведення пріоритизації проєктів	Відбір з поміж усіх проєктів по розвитку регіону тих, які є пріоритетними та фокусування на них всіх зусиль.	У співпраці з контрольною групою смарт-спеціалізації проведення контролю за відбором найперспективніших ніш, моніторинг потоків інформації та фінансів, спрямованих на реалізацію проєкту.

Реалізація проекту	Формування координаторами сприятливого для роботи бізнесу середовища.	Представлення координаторською групою регіону в міжнародних організаціях, на тематичних заходах для залучення до проектів інвесторів, і як наслідок розширення конкурентного потенціалу в галузі.

Джерело: розроблено авторами на основі [9-11]

Попри розроблений детальний інструментарій, методи та етапи забезпечення регіонального розвитку через концепцію смарт-спеціалізації невіршеними залишається ряд проблем, які значно гальмують закінчення цього процесу. Розглянемо основні з них.

В першу чергу це нечіткість управлінських процесів. Формування стратегії інноваційного розвитку попри те, що є проектом, насправді немає чіткої послідовності впровадження. Це зумовлено послабленим регіональним управлінням, у результаті якого ключові учасники кластера залишаються в тіні і як наслідок недоотримують підтримку та ресурси для свого розвитку. Відтак, до процесу управління проектами необхідно залучати комплекс методів та інструментів з корпоративного менеджменту, особливо в частині моніторингу за груповими процесами реалізації.

З даної проблеми логічно випливає наступна – неефективність лідерів проектів. Розподіл обов'язків між координаторами проектів відбувається на рівні головних спеціалістів обласних державних (військових) адміністрацій або як поширено у європейських країнах – між науковцями. Проте на практиці, місцева влада повною мірою не справляється з процесом управління, а вітчизняні науковці не володіють практичним досвідом реалізації проектів. Для вирішення ситуації необхідно вжити комплекс заходів для формування у координаторів проекту чіткого розуміння своїх обов'язків, а також встановити гідну фінансову винагороду за ефективну їх реалізацію. При цьому залучати людей на посаду координаторів найкраще із комерційного сектору.

Третьою проблемою є низька якість аналітики, коли зібрана інформація про ситуацію в регіоні може бути прямо протилежною реальній ситуації. Це виливається в те, що в регіоні може бути перспективна одна галузь, проте її розвиток буде блокуватись через низьку компетентність чи корумпованість аналітиків. Вирішення ситуації лежить в площині залучення до аналітичних досліджень незалежних компаній, а також доповнення команди експертів фахівцями у сфері регіонального бізнес-середовища, які можуть зорієнтувати на правильних напрямках пошуку інноваційних секторів або вказати на хибність здійсненого вибору.

Ще однією проблемою, яка значно стримує застосування смарт-спеціалізації в Україні є відсутність налагодженої мережі комунікацій. Найбільш поширеним каналом комунікацій між ініціаторами проєктів та населенням на поточний момент є соціальні мережі, проте незалежно від вжитих дій координаторами проєкту – цього недостатньо для підвищення довіри з боку населення. Для вирішення ситуації необхідно підвищити комунікацію всередині команди через використання дистанційних методів комунікації. Окрім того, комунікації повинні виходити за рамки переговорів зі стейкхолдерами, з метою донесення важливості інноваційного розвитку до всієї громади. Одним з основних кроків на цьому шляху повинно стати створення прозорої система звітування перед громадою, яка буде доступна в соціальних медіа, на спеціалізованих сайтах, в засобах масової інформації, через білборди та сітілайти тощо.

Окрім того, вкрай важливо завершити процес підприємницького відкриття, що не було здійснено у жодній області до цього моменту, адже через незавершеність цього етапу жодна команда не може рухатись далі.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Підсумовуючи проведені дослідження, можемо сформулювати висновки, що у довоєнний період в Україні активно відбувався процес смарт-спеціалізації регіонів. Разом з тим, цей процес натикався на багато суперечностей.

З урахуванням того, що повномасштабна війна з російською федерацією завдала нищівного удару вітчизняній економіці, інфраструктурі, логістиці, закономірним є пошук шляхів повоєнного відновлення і підготовка до їх запровадження вже зараз. Одним із таких напрямків є смарт-спеціалізація. Це пов'язано із тим, що проведення спеціалізації регіонів дозволить їм отримати доступ до міжнародного фінансування інноваційного розвитку, що буде вкрай актуальним у випадку обмеженості ресурсів для відновлення країни. Водночас, щоб це стало можливим на порядку денному стоїть вирішення ряду проблем, з якими стикнулася смарт-спеціалізація: нечіткість управлінських процесів, неефективність лідерів проєктів, низька якість аналітичних даних, відсутність налагодженої мережі комунікацій, не закінченість процесу підприємницького відкриття. Відтак, нині необхідно спрямовувати зусилля на усунення даних суперечностей та підготовку платформи для запуску механізму фінансування інноваційних галузей регіону, як джерела відновлення країни. Перспективою подальших досліджень у зазначеному напрямку є аналіз досягнень щодо завершення підготовчого етапу до проведення смарт-спеціалізації регіонів та оцінка ефективності від її використання.

Література

1. Барановський М. Smart-спеціалізація як інструмент активізації розвитку регіонів України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Географічні науки*. 2020. № 13. С. 7–10.
2. Smart Specialization Platform. European Commission. 2023. URL: <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/cooperation> (дата звернення 26.07.2023).
3. Патицька Х.О. Стратегія смарт-спеціалізації в контексті забезпечення конкурентоспроможності регіону: теоретичний аспект. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2019. №11. С. 1-9.

4. Innovation-driven Growth in Regions: The Role of Smart Specialisation. *OECD*. 2013. URL: <http://www.oecd.org/sti/inno/smart-specialisation.pdf> (дата звернення 26.07.2023).
5. Чикаренко І., Маматова Т. Смарт-спеціалізація в рамках реформованої політики згуртованості Європейської комісії: нові пріоритети та виклики. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 6. С. 92–93.
6. Відбулось обговорення на тему: «Смарт-спеціалізація в Україні: пів року після прийняття обласних стратегій розвитку». *Український інститут міжнародної політики*. 2020. URL: <http://www.uip.org.ua/відбулося-обговорення-на-тему-смарт-с/>(дата звернення 26.07.2023).
7. Паралельні світи смарт-спеціалізації – чи можливо та як їх зблизити. *INDUSTRY4UKRAINE*. 2020. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/25853/1/65-362-366.pdf> (дата звернення 26.07.2023).
8. Кудин С., Федик М. Державна політика у сфері смарт-спеціалізації регіонів. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1538/1479> (дата звернення 27.07.2023).
9. «Молодь та Індустрія 4,0» - як працює методика EDP смарт-спеціалізації на практиці. *INDUSTRY4UKRAINE*. 2022. URL: <https://www.industry4ukraine.net/publications/molod-ta-industriya-4-0-uk/yak-praczuuye-metodyka-edp-smart-speczializacziyi/#:~:text=Згідно%20європейської%20методики%2C%20процес%20підприємницького,та%20планів%20дій%20регіональної%20спеціалізації> (дата звернення 27.07.2023).

10. Schlüter K. (Regional) Smart Specialisation – A new push for regionalism in Europe? *Cairn.Info*. 2016. URL: <https://www.cairn.info/revue-l-europe-en-formation-2016-1-page-180.htm> (дата звернення 27.07.2023).
11. Di Cataldo M., Monastiriotis V., Rodríguez-Pose A. How ‘smart’ are smart-specialization strategies? *Industrial Analytics Platform*. 2022. URL: <https://iap.unido.org/articles/how-smart-are-smart-specialization-strategies> (дата звернення 27.07.2023).

References

1. Baranovskyi, M. (2020). Smart-spetsializatsiia yak instrument aktyvizatsii rozvytku rehioniv Ukrainy. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia Heohrafichni nauky*. vol. 13, pp. 7–10.
2. Smart Specialization Platform (2023). *European Commission*. 2023. Available at: <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/cooperation> (Accessed 26 July 2023).
3. Patytska, Kh.O. (2019). Stratehiia smart-spetsializatsii v konteksti zabezpechennia konkurentospromozhnosti rehionu: teoretychnyi aspekt. *Elektronne naukove fakhove vydannia «Efektyvna ekonomika»*. vol 11, pp. 1–9.
4. Innovation-driven Growth in Regions: The Role of Smart Specialisation (2013). *OECD*. Available at: <http://www.oecd.org/sti/inno/smart-specialisation.pdf> (Accessed 26 July 2023).
5. Chykarenko, I. and Mamatova, T. (2022). Smart-spetsializatsiia v ramkakh reformovanoi polityky zghurtovanosti Yevropeiskoi komisii: novi priorytety ta vyklyky. *Dniprovskiyi naukovyi chasopys publichnoho upravlinnia, psykholohii, prava*. vol. 6, pp. 92–93.
6. Vidbulos obhovorennia na temu: «Smart-spetsializatsiia v Ukraini: piv roku pislia pryiniattia oblasnykh stratehii rozvytku». *Ukrainskyi instytut*

- mizhnarodnoi polityky*. Available at: <http://www.uiip.org.ua/vidbulosia-obhovorennia-na-temu-smart-s/> (Accessed 26 July 2023).
7. Paralelni svity smart-spetsializatsii – chy mozhlyvo ta yak yikh zblyzty. *INDUSTRY4UKRAINE*. 2020. Available at: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/25853/1/65-362-366.pdf> (Accessed 26 July 2023).
  8. Kudyn, S. and Fedyk, M. (2022). Derzhavnapolityka u sferi smart-spetsializatsii rehioniv. *Ekonomika ta suspilstvo*. vol. 41. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1538/1479> (Accessed 27 July 2023).
  9. «Molod ta Industriia 4,0» - yak pratsiuie metodyka EDP smart-spetsializatsii na praktytsi (2022). *INDUSTRY4UKRAINE*. Available at: <https://www.industry4ukraine.net/publications/molod-ta-industriya-4-0-uk/yak-praczyuye-metodyka-edp-smart-speczializaciyi/#:~:text=Zghidno%20ievropeiskoi%20metodyky%2C%20protses%20pidpriumnytskoho,ta%20planiv%20dii%20rehionalnoi%20spe>tsializatsii (Accessed 27 July 2023).
  10. Schlüter, K. (2016). (Regional) Smart Specialisation – A new push for regionalism in Europe? *Cairn.Info*. Available at: <https://www.cairn.info/revue-l-europe-en-formation-2016-1-page-180.htm> (Accessed 27 July 2023).
  11. Di Cataldo, M., Monastiriotis, V. and Rodríguez-Pose, A. How ‘smart are smart-specialization strategies? (2022). *Industrial Analytics Platform*. Available at: <https://iap.unido.org/articles/how-smart-are-smart-specialization-strategies> (Accessed 27 July 2023).